

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
„Енрјо у јапанској култури са посебним освртом на невербалну комуникацију“
мр Марије Марковић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Одлуком број 1102/1 на седници 8. 3. 2021. године.

2. Састав Комисије:

др Кајоко Јамасаки, редовни професор, Филолошки факултет у Београду

Ужа научна област: Јапанологија

Датум избора у звање: 16. 7. 2014.

др Данијела Петровић, редовни професор, Филозофски факултет у Београду

Ужа научна област: Општа психологија

Датум избора у звање: 13.11.2019.

др Наталија Панић Церовски, ванредни професор, Филолошки факултет у Београду

Ужа научна област: Општа лингвистика

Датум избора у звање: 6.2.2018.

др Наташа Височник Гержељ, доцент, Филозофски факултет у Љубљани

Ужа научна област: Јапанологија и антропологија

Датум избора у звање: 3. 12. 2020.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	МАРИЈА, Владислав, Марковић
Датум и место рођења	27. 11. 1982. Београд (Савски венац)
Наслов магистарске тезе	<i>Личне заменице у енглеском и јапанском језику</i>

Датум и место одбране маг. тезе	18. 1. 2012.
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	Енглески језик

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Енрјо у јапанској култури са посебним освртом на невербалну комуникацију“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Марије Марковић обухвата 155 компјутерски штампаних страница. Текст је од 9. стр. до 140. стр (око 131 странца). Број страница које заузимају слике је 24, статистички кругови 7, табеле с процентима 25.5 и скоро 4 странице набрајања јапанских појмова (једна реч у једном реду), што је укупно око 60 страница.

Подељена је на четири целине:

1. Увод; 1.1. Хипотезе; 1.2. Метод истраживања; 1.3. Осврт на литературу
2. Енрјо; 2.1. Проблем превода на друге језике; 2.3.1. Невербална комуникација (Одсуство додира; Традиционално седење; Протокол седења у Јапану; Енрјо у другим облицима невербалне комуникације); 2.3.2. Јапански језик
3. Разлози за постојање енрјо
 - 3.1. Припадност групе; 3.2. Усменреност на другога и потискивање индивидуалности; 3.3. Ва; 3.3. Појам Омоијари и његов значај у јапанској култури (Одржавање слоге; Угађање другом; Сентиментална осетљивост; Ефекат огледала; Интуитивна комуникација; Кривица; Мане омоијари; истраживање о енрјоу у невербалној комуникацији- метод, анализа и закључци)
 - 4.1. Метод истраживања; 4.2. Анкета; 4.3. Циљ истраживања и питања; 4.3.1. Старост и пол испитаника; 4.3.2. Придеви који описују добру особу (група до 25 година; група од 26 до 35 година; група од 36 до 45 година; група од 46 до 55 година; група од 56 до 66 година); Налази; 4.3.3. Енрјо у невербалном показивању потребе; 4.3.4. Енрјо у погледу; 4.3.5. Енрјо у јелу и пићу; 4.3.6. Енрјо у комуникацији са непознатим; 4.3.7. Енрјо у комуникацији са блиским особама; 5. Закључак; 5.1. Полазна хипотеза и налази; Литература; Додаци; Анкета на јапанском језику; Биографија. Литература садржи 98 јединица, углавном на енглеском језику.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања

У раду је анализи придева којима испитаници описују добру особу посвећен превелик простор у односу на значај ових података за истраживачки проблем. Требало је приказати само резултате који се односе на пет најфреквентнијих придева. Такође, бољи увид у резултате истраживања и узрасне специфичности би се добио да су испитаници груписани у три узрасне категорије - до 25 године, од 25 до 50 година, и више од 50 година. Приликом анализе и приказа резултата кандидаткиња остаје само на дескриптивним мерама (фреквенцијама и процентима), док недостају подаци о значајности разлика.

У закључку су представљени резултати анкете који би требало да потврде хипотезу, али с обзиром да није постављен теоријски оквир, ови резултати представљају друго оријенталистичко (по карактерологији Јапанаца/*нихонђинрон*) стереотипно гледиште јапанског друштва, јер мср Марковић приказује *енрјо* као врло важан концепт који се не појављује у другим културама.

Неопходно је разматрати ограничења самог рада и дати предлоге за будућа истраживања у овој области.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска теза мср Марије Марковић истражује улогу концепта *енрјо* (устручавање), фокусирајући се на невербалну комуникацију. Главна хипотеза је да *енрјо* има важно место у систему вредности и тако утиче на начин размишљања и понашања Јапанаца, што се огледа у невербалној комуникацији. Докторска дисертација укључује преглед низа литературе која је углавном нејапанског порекла, а самим тим се ослања на теоријски оквир западних наука. Иако је тема веома занимљива и релевантна за подручје јапанских студија, теоријски оквир и истраживачка методологија за дисертацију нису развијени и примерни у одговарајућем научном апарату. У дисертацији постоји, стога, прилично слабих компоненти које овде Комисија износи.

Неадекватна структура рада: Недостаје поглавље у којем би се прецизирао предмет истраживања и указало на теоријски и практични значај истраживања датог проблема. Након тога треба да се укаже на циљ истраживања и полазну хипотезу, па тек онда да се опише узорак и анкета као истраживачка техника. Резултате истраживања, такође, треба приказати као посебно поглавље. У уводном делу рада не треба да се као посебни поднаслови наводе хипотезе, метод истраживања и осврт на литературу.

На многим местима у дисертацији понављају се већ изречене тврдње или запажања, најчешће без упућивања на претходно излагање. У Садржају није наведено потпоглавље 2.2 (у тексту дисертације је под насловом *Дефиниција појма енрјо*, стр. 10-16)

Интердисциплинарност теме: Одабрана тема има интердисциплинарни карактер и због тога је, у теоријском делу рада, неопходно поглавље о невербалној комуникацији допунити дефинисањем самог појма невербалне комуникације, разматрањем функција невербалне комуникације, као и приказом различитих врста невербалне комуникације с посебним нагласком на кинезичку, проксемичку и хаптичку невербалну комуникацију.

Недефинисаност кључних јапанских појмова: У уводу дисертације наилазимо на проблем дефинисања кључних појмова, међу којима је сам појам *енрјо*, чији преводни еквивалент на српском језику заиста постоји (*устручавање*). Кандидаткиња ову јапанску реч користи као позајмљеницу са јапанског, што доводи до нејасноће и мистификације, иако се концепт *енрјо* може наћи и у другим културама. Поред тога, кандидаткиња углавном дефинише кроз западњачке преводе на енглески језик и не користи примарне изворе попут јапанских енциклопедија или речника. Нема навода ни научних радова од јапанских аутора на јапанском језику који се баве овим проблемом. Кандидаткиња, непрецизно наводећи *Јапанско-српски и српско-јапански речник* (Хироши Јамасаки-Вукелић, 2008), тврди следеће: „Међутим, иако је енрјо сличан српском устручавању у погледу уздржавања од јела, пића и потреба, енрјо се може односити и на неисказивање сопственог мишљења или избегавања да скренемо пажњу на себе, по чему се битно разликује од устручавања (стр.1).“, што није научно утемељена констатација, већ је неки утисак на основу свога животног искуства у Јапану. Потребно је да се концепт овога јапанског термина дефинише на основу теоријске литературе која даје прецизно објашњење семантичких поља речи *енрјо*. Наведени речник, чији наслов кандидаткиња

погрешно бележи (стоји *Јапанско-српски речник*), садржи 6000 појмова, намењен је почетном и средњом нивоу учења јапанског језика, што не може да пружа сва семантичка поља, ни идиоме или примере, који су важни за анализу научног истраживања.

Касније, мср Марија Марковић уводи друге јапанске термине *wa* (стр. 47) и *otoiyari* (стр. 53), који представљају још други важни елементи тезе, опет без адекватних српских преводних еквивалената, а из наслова и хипотезе не види се јасно у каквој су вези ~~има~~ та два појма, *wa* и *otoiyari*, са првобитним појмом *енрјо* и какву улогу имају у докторској дисертацији. Кандидаткиња дефинише појам *wa* као потискивање индивидуалности, не наводећи литературу (стр. 47). Њена дефиниција, међутим, није прецизна, јер се ради о речи која има неколико семантичких поља (складност; слога). Реч *otoiyari* је такође непрецизна, ослањајући се на литературу страних истраживача, међу којима је Wierzbicka. И овде мср Марија Марковић егзотизује реч *otoiyari*, тврдећи да „није лако преводива на други језике.“ (стр. 53). Овде мср. Марковић погрешно цитира аутора речника Хирошија Јамасаки-Вукелића (презиме погрешно стоји као Јамазаки), уз констатацију да „превод Хирошија Јамазаки-Вукелића је *обзир*.“ и да „Понуђен је само један преводни еквивалент (стр.53).“ Међутим, аутор речника даје други еквивалент: *брига*. Кандидаткиња, поред термина *омоијари*, уводи термин *мане омоијари* (стр. 65: што би значило „лажна брига“), реч која не постоји на стандарном јапанском језику, коју је, чини се, преузела од Лебре, која се често цитира у раду.

Мср Марија Марковић у теоријском делу свога рада користи претежно енглеске и америчке научне радове, које некритички преузима или описује. При том, цитира ставове многих других аутора који јапанску културу и концепт *енрјо* посматрају у контексту оријентализма (Benedikt, Sugiyama-Lebra). Кроз оквир оријентализма кандидаткиња сматра појам *енрјо* као нешто што је егзотично, различито од других култура, да би створили стереотип Јапанца. С дуге стране, мср Марковић наводи, сумира и транскрибује јапанске ауторе (Дои, Мунетецу, Накане), који се баве теоријом Јапанаца (*карактерологија Јапанаца: нихонђинрон*) на сличан начин, истичући и величајући посебност и јединственост јапанске културе. Такву литературу треба критички анализирати као и саму примену и истраживање концепта *енрјо* и *омоијари*.

Поред врло нејасно и оријенталистички дефинисаних основних појмова (енрјо; *wa*; омоијари) не постоји јасан теоријски оквир на којем би се могли заснивати и поткрепљивати резултати емпиријских истраживања. То значи да недостаје дефиниције, теорије концепата као што су невербална комуникација и телесна пракса.

Погрешно објашњење лингвистичких појава у јапанском језику: У дисертацији се налази велики број погрешних или површних приказивања граматичких термина, без адекватне научне литературе. Кандидаткиња у Уводу даје следеће објашњење које није научно утемељено (стр. 2): „Наиме, чињеница да се лична заменица за прво лице користи далеко ређе у енглеском, па и у српском језику несумњиво говори о извесном степену енрјо, јер је неминовно да особа која не користи заменицу првог лица једнине мање скреће пажњу на себе неко ко то непрестано чини.“, уз фусноте којима нас упућује на свој мастер рад, без странице. Истина, у јапанском језику у реченици се често не бележи субјекат, али то се не односи само на прво лице једнине. Чувени роман *Генђимоногатари (Прича о Генђију)* из древне књижевности садржи низ реченица у којима није забележен субјекат, јер га у јапанском језику контекст одређује, што је познато у науци.

Појмовни и термилошки апарат нису изложени на одговарајући начин: термини се уводе без неопходног дефинисања, или се одређења и неопходна објашњења јављају тек касније у раду (нпр. период *Меиђи* се помиње на 1. стр. текста дисертације, а његово одређење појављује се тек на стр. 34, у фусноти бр. 40, где се наводи само временски оквир трајања, али не и основне одлике тог периода).

Штавише, у тексту дисертације није јасно дато одређење *невербалне комуникације*, нити који су елементи невербалне комуникације, па тако остаје нејасно на који начин се нпр. седење у одређеним положајима (27-37. стр.) може сматрати само по себи невербалном комуникацијом, нити зашто кандидаткиња невербалну комуникацију доводи у контекст специјално хране и пића. Такође, у уводном делу рада обрађује наклон на неколико страница (20-26. стр.), прилажући и фотографије различитих типова наклона, иако се у самом истраживању не бави наклоном. Тако, типови седења, историјат седења и типови наклона су потпуно немотивисано изнети у уводном делу рада. Полазећи, дакле, од оријентализма, без јасног контекста и потребе, фрагментарно помиње јапанско *седење*

и *наклон* који немају логичну везу са појмом *енрјо*, приказујући их као специфичну и егзотичну појаву.

Поред тога, присутне су и бројне **материјалне грешке**, попут одређивања *олфактике* као израза лица, коришћења термина *кинеза* уместо стандардно прихваћеног термина *кинезика*, *проксемику* своди на „удаљеност између људи“ (стр. 1), као и одсуство упућивања на адекватну литературу при дефинисању ових и других појмова. Такође, појмови који су уведени, а нису дефинисани или су погрешно дефинисани, често се у даљем тексту дисертације више уопште не користе, или бивају само успут поменути.

Осим понављања и одсуства реферисања на адекватну литературу, врло често се појављују прилично слободне и паушалне тврдње, попут: „С обзиром на значај невербалне комуникације у јапанској култури, као и на неке њене елементе који се не јављају, рецимо, у Европи или Америци, сматрамо да је неопходно навести њене основне карактеристике.“ (17. стр.). Исто тако, закључци који нису научно поткрепљени већ базирани на слободним проценама јављају се у читавом тексту дисертације.

Истраживачки приступ: За проблем којим се кандидаткиња бави, анкета није оптимални истраживачки поступак, а аргументација коју кандидаткиња наводи као образложење за избор анкете је неадекватна.

Уместо анкете која се спроводи са пуно учесника, али са неким не баш промишљеним питањима, било би много боље проучавати улогу концепта *енрјо* кроз теренски рад. Само посматрање или посматрањем са учешћем, како би се спровели продубљени и бројнији интервјуи.

Није адекватно примењивати само анкету и интервју (кандидаткиња наводи да је интервју коришћен као допуна анкети за додатно разјашњавање одговора, стр. 16.) у истраживању ових појава. Такође, анкета је дистрибуирана преко друштвених мрежа, те чак ни подаци добијени од испитаника о њиховом полу и доби не морају бити истинити. Овако креираном анкетом се не може установљавати фактичко стање о појавама које је кандидаткиња испитивала. Осим тога, на питања која су постављена у анкети не могу се добити одговори на основу којих се могу донети ваљани закључци о испитиваним појавама.

Непрецизна је обрада одговора на анкети. Неопходно је да се уз све придеве и друге речи на јапанском језику, када се користе у тексту и табелама, наведе српски превод у загради, а јапанске изразе треба приказати на јапанском. Јапански појмови које кандидаткиња обрађује у табелама, граматички нису уредно обрађени. Не појављују се само придеви, већ има и именица (стр. 74, кенко: здравље; егао: осмех), или корен придева (стр. 76, *сунао* треба да се прикаже *сунаода*). Неки изрази су приказани колоквијалним обликом (стр. 76, погрешно стоји *атама ии*, а треба да стоји *атама га ии*, што значи *паметан*). Поред великог броја непрецизности, у табели се појављује реч *кићигаи* што значи *луд*, која се никада не користи у позитивном смислу.

У оквиру додатака (стр. 148-151) се налази анкетни лист на јапанском језику. Кратак уводни текст, који се не налази у главном тексту дисертације у одељку Анкете, не садржи јасно упутство испитницима. Посебно, прво питање «Напишите пет придева којима изражавате добру особу» не би могло да мотивише Јапанце, јер нема довољно објашњења, иако је битан део истраживања.

Непрецизна литература: Неки наслови нису везани за истраживање. Неуредно је састављена. Неуједначени су фонтови као и начин обраде. Неке референце се понављају, а неке које су у главном тексту поменуте изостају. Такође, у тексту дисертације се наводе аутори, али се не реферише на конкретан рад/радове (нпр. 11. стр.). Поред тога, јављају се наслови издања која су изашла 1920-их (стр. 143: Koichi Stoh, *Transition of Sitting Styles, Ars Complete Lectures od Architecture, Vol.1, 1927 and Vol. 2, 1928*). Наведен је веома стари речник: Takenobu Japanese-english Dictinary, Kenkyusha, 1918. За ову дисертацију нема потребе старог издања поменутог речника, а недостаје презиме аутора (Такенобу је име). Ове чињенице упућују нас на могућност преузимања литературе из других научних књига. Има нетачних података. На пример, на стр. 144. презиме аутора уместо Јамасаки, стоји Јамазаки. У неким насловима недостају имена издавача, неки часопис приказан је без броја, без страница. Међу насловима нема научних књига од јапанских аутора на јапанском, иако то захтева истраживање ове дисертације.

Литература у погледу појмова и феномена везаних за невербалну комуникацију, углавном се кандидаткиња ослањала на старије радове (из седамдесетих и осамдесетих година двадесетог века), тако да изостају увиди и достигнућа скоријих истраживања из

овог домена, па самим тим и релевантни закључци кандидаткиње у оквиру овог истраживања.

Техничка неуредности: Поред тога, у делу где се излажу резултати анкете, код графикана 10, 11, 12. и 13. нису усклађени резултати који се приказују са питањима која су постављена, па се тако у оквиру графикана 11 поред визуелног приказа процената одговора појављују питања која су обрађена у графикону 10 (грешком су поново наведена та питања), поред графикана 12 стоје питања која се односе на графикон 11, и исти је случај са графиконом 13 – питања наведена поред визуелне представе процената одговора су она која се односе на графикон 12.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Кандидат Марија Марковић, према биграфији, објавила два чланка:

1. Са коауторима Јанда Марковић, Б. Чолић, Т. „Културни стереотипи и њихов утицај на положај жена у преговарању“ , Зборник конференције *Културе у дијалогу*, Филолошки факултет у Београду, 2012. (Недостају стране.)
2. „Језик у медијима. Утицаји језика медија на стварање модела дискурса“, Зборник Београдске Отворене школе, Београд, 2008, стр. 221-229. (Пошто кандидаткиња није написала стране, преузети су подаци преко интернета.)

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Као резултат методолошких и теоријских недостатака, докторска дисертације мср Марије Марковић не достиже ниво потребан за академско истраживање, које доноси нова сазнања и значај за подручје јапанских студија.

Дисертација, поред тога, садржи плагирање. На основу “Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду” и налаза у извештају из програма „iThenticate“, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације **”Енрјо у јапанској култури са посебним освртом на невербалну комуникацију“** мср Марије Марковић констатовано да подударење текста износи 5%.

Међутим, детаљним анализама је пронађено велики број плагијата. «Теоријски део» дисертације, од 9. страна до 69, саздан је од комбинације непрецизно наведених цитата и преузетих цитата који нису обележени (плагијати). Књиге из којих је у највечој мери преузимано су: Wirezbycka (1997); Lebra (1973); Nestupny (1987).

Преузимање из неколико извора подразумева преузимање цитата других истраживача и референци и самог извора, као и литературе из избора. Само један такав пример види се у дисертацији од 49. до 55. стране, у којима преузима кандидаткиња од књиге Wirezbycka (1997: 249-254, 275-277, 242).

Следеће су само неки од примера учесталог преузимања текста, без обележавања извора или аутора.

Преузимање од **Е. McDaniel (1993)**, наведено у Литератури на следећи начин:

McDaniel, Edwin. Japanese Nonverbal Communication: A Review and Critique of Literature. Edwin R. McDaniel Department of Speech Communication San Diego State University San Diego, CA, Paper presented to the International and Intercultural Division of the Speech Communication Association, Miami Beach, FL, (1993, Nov)

Иако се наводи у Литератури, у тексту рада је McDaniel (1993) само једном наведен на крају једне реченице, и то без странице са које се преузима (стр. 17). За остала преузимања се не наводи. Уједно, од аутора преузима његове изворе, не наводећи га као посредника. Кандидаткиња преузима текстове од **Е. McDaniel (1993: стр. 5-6; 15; 17; 11-12; 11; 13; 13-14; 9; 18)** у свом теоријском оквиру (стр.17; 20;27; 38; 43).

Други је преузимање од Тазаки (2012), у Литератури наведено на следећи начин:

Tazaki, Yusei.2012 *Historical Study of Sitting in Japan: with “seiza” as main topic. Archicultural Translations Through the Silk Road. International conference, Mukogawa Womens University, Nishinomiya, Japan, July 12-4-16 Conference Proceedings.* Dostupno на [http://www.mukogawa-u.ac.jp/~iasu2012/pdf/iasu2012_Proceedings_205.pdf] poslednji put pristupljeno 12.11.2019.

Иако се Тазаки (2012) наводи у Литератури и неколико пута у тексту рада, од аутора се преузима обимно (готово цео чланак и све илустрације), најчешће без јасног обележавања цитата и извора. И од аутора преузима његове изворе, не наводећи га као

посредника. Мср Марија Марковић од Тазаки (2012: 87-92) преузима текстове укључујући и фусноте да састави одељак Традиционално седење на поду у Јапану (стр. 34-35).

Треће дело од кога преузима јесте Wierzbyska (1997), у Литератури наведено на следећи начин:

Wierzbyska Anna, 1997. *Understanding Cultures Through Their Key Words. English, Russian, Polish, German and Japanese*. Oxford University Press, Oxford

Иако се Wierzbyska (1997) наводи у Литератури и неколико пута у тексту рада, од ауторке се преузима обимно, најчешће без јасног обележавања цитата и извора, што преузимање у неколико случајева чини плагијатима. Уједно, од ауторке се преузимају њени изворе, не наводећи је као посредника. Кандидаткиња из текста Wierzbyska (1997: 242-244; 248-254; 275-277;) узима за своје текстове који се односе на појам *Wa* и *Omoiyari* (стр.9; 46-47; 49-55).

IX ПРЕДЛОГ

Имајући у виду оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања која су изнета у претходном VIII одељку, Комисија констатује да докторска теза мср Марије Марковић не задовољава академски критеријум и да је потребно да кандидаткиња исправи све грешке које су наведене у извештају. Због свега реченог, Комисија враћа мср Марији Марковић докторску дисертацију под називом „Енрјо у јапанској култури са посебним освртом на невербалну комуникацију“ и након чега рад поново иде на преглед и оцену. Рок за дораду је 14. јула 2021. године.

20. 4.2021. године

У Београду

Комисија:

др Кајоко Јамасаки, ред. проф.

др Данијела Петровић, ред. проф.

др Наталија Панић Церовски, ванред. проф.

др Наташа Височник Гержељ, доцент.